

התיבה זקן כו'.

ט. וקולו ערב,

תנו רבנן: עמדו בתפלה, אף על פי שיש שם בין הקהל זקן וחכם, אין מורידין לפני התיבה אלא אדם הרגיל בתפילה⁽⁹⁷²⁾.

י. ובקי לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים, ולשנות במדרש בהלכות ובאגדות, שעל ידי כך פסוקי התפילה שגורין על פיו,

רבי יהודה אומר, צריך שיהיו באדם היורד לפני התיבה בתענית גשמים מעלות אלו:⁽⁹⁷³⁾

יא. ובקי בכל הברכות כולן, שהן שגורות על פיו.

א. שיהא מטופל בילדים, ואין לו כמה לפרנסם [שלבו דואג עליהם, ויצעק מקירות ליבו],

ויהבו ביה רבנן עיניהו [נתנו החכמים את עיניהם] ברבי יצחק בר אמי, שיש בו כל המעלות הללו, והוא ראוי לרדת לפני התיבה.

ב. ויש לו יגיעה בשדה. ששדותיו זרועות, ומשום כך הוא זקוק ביותר לירידת הגשמים,

ועתה דנה הגמרא בדברי רבי יהודה.

ד. וביתו ריקם [הגמרא סוברת כעת, שהכוונה שאין לו כלום בביתו, שהוא עני].

הגמרא מבינה עתה, שמה שאמר רבי יהודה טז-ב שצריך שיהא ביתו ריקם, היינו שאין לו פרנסה בביתו. ולכן תמהה הגמרא, למה שנה רבי יהודה שני תנאים, שצריך שיהא "מטופל ואין לו", ושיהא "ביתו ריקם", הרי היינו מטופל ואין לו — היינו ביתו ריקם!

ה. ופרקו נאה [להלן יתבאר],

ו. ושפל ברך [עניו]⁽⁹⁷⁴⁾,

ז. ומרובה לעם [שהוא נוח לבריות, ומסכימים לתפילתו],

אמר רב חפדא: "ביתו ריקם" אין הכוונה שאין לו פרנסה בביתו, אלא זהו שבייתו ריקם מן העבירה, שאין חפצי חמס וגזל מצויין בביתו⁽⁹⁷⁵⁾.

ח. ויש לו נעימה [שיודע להנעים בקולו בנגינה, ועל ידי כך הוא מושך את הלב],

ענין זה בהלכות תפילה, רק בהלכות תעניות.

972. כתב האור זרוע [חלק א', הלכות שליח ציבור סימן קטז], שהיינו דווקא כשנתמלא זקנו, ודווקא באופן שהזקן והחכם אינם רגילים בתפילה, ובלבד שיש בו כל המידות שהגמרא מביאה כאן.

974. כתב הבן יהודע, שלכן מכונה עניו "שפל ברך", כי עניו רואה עצמו רך הן בעניינים הנפשיים, והן בעניינים הגופניים. והוא "ברך", ב' רך. שהוא רך בשני דברים. עיין שם.

973. כתב בשו"ת מהרש"ל [סימן כ'] שמדות אלו נצרכות רק בשליח צבור היורד לפני התיבה בתעניות, ולא בסתם ש"ץ קבוע. כפי שברור כי מה שצריך שתהא לו יגיעה בשדה היינו דווקא בתענית גשמים. וכתב שלכן לא הביא הרמב"ם

975. כך כתב רש"י. והיינו שהוא מפרש "ביתו ריקם", שאין בביתו גזל וחמס. דהיינו, עבירות שבין אדם לחבירו [ונכתב המהרש"א, שהזכיר רש"י גזל, משום שהיא עבירה שכיחה מאוד,

וארבע ברכות: שמונה עשרה שבכל יום, ומופף עליהן עוד שש.

ותמהה הגמרא: וכי הני, אלה, הברכות הנוספות, שיש הן? והלא שבע הויין [הן]! כדתנן: "על השביעית הוא אומר ברוך מרחם על הארץ", הרי שיש לנו שבע ברכות נוספות!

אמר רב נחמן בר יצחק: אין כוונת התנא לומר שברכה זו היא הברכה השביעית מהברכות הנוספות. אלא מאי היא מה שנקט התנא "שביעית" — היינו שהיא הברכה השביעית לברכה הארוכה⁽⁹⁷⁸⁾. דהיינו, לברכה שהתחיל להאריך בה, ברכת גואל ישראל, שהיא משמונה עשרה הברכות הרגילות של התפילה. אבל באמת בחשבון

ופרקו נאה — אמר אביי: זה אדם שלא יצא עליו שם רע אף בילדותו⁽⁹⁷⁶⁾. שתמיד, גם בצעירותו, היה נאה ויאה.

נאמר בנבואת ירמיהו: "היתה לי נחלתי כאריה ביער, נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה".

מאי "נתנה עלי בקולה"?

אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב, ואמרי לה אמר רבי חמא אמר רבי אלעזר: זה שליח צבור שאינו הגון, היורד לפני התיבה. שהקדוש ברוך הוא שונאו, והוא נותן בקולו בתפילה לפניו⁽⁹⁷⁷⁾.

שינו במשנתנו: ואומר לפניהם עשרים

הלכות שליח צבור סימן קטז]: והדין נותן שאין להוריד לפני התיבה שום אדם שאינו הגון, דאין קטיגור נעשה סניגור, כדאמרינן פרק ראוהו בית דין במסכת ראש השנה: אמר רב חסדא, מפני מה אין כהן גדול נכנס בבגדי זהב לפני ולפנים לעבוד עבודה לפני ה', לפי שאין קטיגור נעשה סניגור. ועוד, כיון ששליח צבור אינו הגון, הוי כל הצבור נענשים, מפני שעולה רוגו למעלה בעבור תפלתו.

והמהרש"א כתב: כלומר, כל מידות טובות שהזכרו לעיל, דהיינו: פרקו נאה, ושפל ברך וכו' — לא נתנה לי. רק נתנה עלי בקולה. כלומר, ממדה זו של "ויהיה קולו ערב". וכיון שאין בו שאר מדות טובות, היינו "שאינו הגון".

978. כתב השפת אמת, שמכאן משמע קצת כשיטת הרמב"ם, שסובר שאת כל המזמורים וזכרונות ושופרות, אומרים בברכת "גואל ישראל", ולכן קוראים לברכה זו "ארוכה". עיין שם שהאריך בזה.

כפי שמצינו במסכת בבא בתרא "רוכן בגזל". עיין שם מה שכתב עוד על חזני הזמן הזה. ו"פרקו נאה" היינו שלא יצא עליו שם רע, בעבירות שביין אדם למקום.

והרמב"ם [פרק ד' הלכה ד'] כתב: "ולא יהא בכניו ובני ביתו ובקרוביו וכל הנלוים אליו בעל עבירה". והיינו מפני שהוא מפרש ש"ביתו ריקם" היינו בני ביתו. שיהיו בני ביתו ריקנים מעבירות. כי אין לפרש שהכוונה שהוא עצמו יהא ריקם מעבירות, שהרי אם צריך שיהא "פרקו נאה", שלא יצא עליו שם רע בילדותו, כל שכן שצריך שלא יהא בעל עבירה בזקנותו! ותמה הגבורת ארי על שיטה זו, כי היכן מצינו שעוונות בני ביתו מעכבים אותו מלירד לפני התיבה?! ועיין שם מה שביאר בזה.

976. "פרקו" היינו בצעירותו. כמו "לעולם ישיא אדם בניו ובנותיו סמוך לפרקו" [סנהדרין עו ב].

977. כך כתב רש"י. וכתב האור זרוע [חלק א',

כך: "מי שענה את אברהם הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה אלקי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל". והעם עונין אחריו: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

והטעם, לפי שאין עונין אמון במקדש.

ומנין לנו דבר זה, שאין עונין אמון במקדש?

שנאמר בספר נחמיה, שאמרו הלוויים לישראל: "קומו ברכו את ה' אלהיכם מן העולם עד העולם", ונאמר בהמשך המקרא: "ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה". והיינו, שעונין העם אחריהם: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

יכול [שמא] על כל ברכות כולן לא תהא אלא תהלה אחת [שיאמרו רק בסוף הברכה האחרונה פעם אחת "ברוך שם כבוד מלכותו וכו'"] —

תלמוד לומר: "ומרומם על כל ברכה ותהלה". משמע, על כל ברכה — תן לו לקדוש ברוך הוא תהלה.

ואלא במקדש מהו אומר?

"ברוך ה' אלהים אלהי ישראל מן העולם ועד

הברכות הנוספות, היא ברכה שישית [כפי שנתבאר במשנה].

כדתניא: בברכת "גואל ישראל", היורד לפני התיבה מאריך, ובהותמה [בסיומה] של הברכה הוא אומר: "מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך גואל ישראל". והן, העם, עונין אחריו: אמון.

וחזן הכנסת אומר להם: תקעו בני אהרן, תקעו!

וחזור היורד לפני התיבה ואומר (979): "מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך זוכר הנשכחות". והן עונין אחריו: אמון.

וחזן הכנסת אומר להם: הריעו בני אהרן, הריעו! (980)

וכן עושין כסדר הזה בכל ברכה וברכה. ובברכה אחת אומר: תקעו, ובברכה אחת אומר: הריעו (981).

ומה ששנינו שעונין אחריו אמון, במה דברים אמורים — בגבולין [מחוץ לבית המקדש].

אבל במקדש — אינו כן. אלא החזן אומר

וכשהוא אומר "הריעו" מריעין תוקעין ומריעין. וכן כתב הרמב"ם [פרק ז' מהלכות תעניות הלכה ט"ו וי"ז].

אבל הראב"ד כתב, שהיתה רק תקיעה אחת ותרועה אחת. וכן כתב הריטב"א לעיל [טו ב]. וכתב המהרש"א, שתוקעים לפני התרועה ואחריה, כמו בראש השנה. כי התקיעה מורה על הרחמים, והתרועה על מדת הדין והשבר, שיהיה לו רחמים משני הצדדים.

979. הגר"א אינו גורס את המילים "וחזור ואומר", שלכאורה אין להם שייכות לכאן.

980. דהיינו, בברכת "גואל" אומר תקעו, ובברכה ראשונה מהברכות שמוסיפים אומר הריעו. וכן בכל שש הברכות שמוסיפים, באחת אומר תקעו, ובאחת אומר הריעו.

981. מרש"י כאן [ד"ה חזן הכנסת] משמע, שכשהוא אומר "תקעו" תוקעין ומריעין ותוקעין.

וכן בכל ברכה וברכה. כברכה אחת אומר: תקעו הכהנים, ובאחת אומר: הריעו הכהנים, עד שגומר את כולן.

וכך הנהיג רבי חלפתא לעשות בעיר "צפורי", לא לענות אמן, אלא "ברוך שם כבוד מלכותו וכו'".

וכן הנהיג רבי חנניה בן תרדיון לעשות במקום שנקרא "סיכני".

וכשבא דבר זה לפני חכמים, אמרו: לא היו נהגין כן, שלא לומר אמן, אלא "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", אלא בשערי

העולם⁽⁹⁸²⁾ ברוך גואל ישראל". והן עונין אחריו: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

וחזן הכנסת אומר להם: תקעו הכהנים בני אהרן תקעו.

וחזור ואומר: (983) "מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך ה' אלהי ישראל: זוכר הנשכחות"⁽⁹⁸⁴⁾. והם עונים אחריו: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

וחזן הכנסת אומר להם: הריעו הכהנים בני אהרן הריעו וכו'.

984. לכאורה אין זה כסדר הברכות בגבולין, שהרי בגבולין מזכירין את אברהם אבינו בברכת "גואל ישראל", וגבי "זוכר הנשכחות" מזכירין את קריעת ים סוף, ואילו במקדש מצינו כאן שבברכת גואל ישראל לא היו מזכירים דבר, ובברכת "זוכר הנשכחות" מזכירין את אברהם אבינו!

אמנם ברש"י [ד"ה אבל במקדש] כתב: "אומר אותו זקן [זה שיוירד לפני התיבה] לאחר הפרשיות [שהוזכרו במשנה]: מי שענה את אברהם הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה, ברוך אתה ה' אלקי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל, והן עונין אחריו בשכמל"ו". ולהלן [ד"ה חזן הכנסת] כתב גבי מה ששינו שחזור ואומר מי שענה את אברהם אבינו וכו': "לא אותו זקן [שיוירד לפני התיבה] ניהו. וחזור חזן הכנסת ואומר להן: מי שענה וכו', אף על פי שאמרו אותו זקן שירד לפני התיבה". וצריך לעיין, דלכאורה לא היתה לרש"י הגירסא שלפנינו.

ועיין ברמב"ם [הלכות תעניות פרק ד] מה שכתב בסדר זה.

982. כתב רש"י במסכת ברכות [סג א], שבתוספתא מפרש שתקנו לומר "מן העולם ועד העולם", להודיע שאין העולם הזה לפני העולם הבא כלום, אלא כפרוזדור לפני טרקלין. כלומר, הנהיגו ברכותיו בעולם הזה, כדי להיות רגילים לעולם הבא, ליום שכולו ארוך.

983. כתב רש"י, שאין זה אותו זקן שאמר בתחילה, אלא שחזן הכנסת חוזר ואומר "מי שענה וכו'", אף שאמרו כבר אותו זקן. וכן כתב הר"ן, שהיות וענו במקדש "ברוך שם כבוד מלכותו", חזרו ואמרו "מי שענה" כדי שלא יהא נראה שהתקיעה חוזרת על "ברוך שם כבוד מלכותו". עוד פירש, שאפשר שאמרו רק פעם אחת, אחרי אמירת ברוך שם כבוד מלכותו. וקודם הברכה — לא אמרו. וכתב הרש"ש, שלפי זה הלשון "וחזור" הוא על שליח הציבור. אלא כיון שהעם הפסיקוהו בעניית ברוך שם, והחזן באמירת תקעו וכו', לכן אומר שאחר כך חוזר שליח הציבור לתפילתו ואומר מי שענה וכו'.

מזרה, ובהר הכית.

ואית דאמרי, בדתניא [כלומר, יש ששונים את הברייתא בלשון זו]: אומר לפניחן עשרים וארבע ברכות. דהיינו: שמונה עשרה ברכות הרגילות, שאומרים בכל יום בתפילת שמונה עשרה, ומוסיף עליהן עוד שש ברכות מיוחדות לתענית.

ואותן שש ברכות נוספות, היכן אומרן —

בין ברכת "גואל ישראל", לברכת "רופא חולי עמו ישראל". ומאריך בגאולה [בברכת "גואל ישראל", כפי שנתבאר לעיל], והן ענין אחריו אמן על כל ברכה וברכה.

וכך היו נוהגין בגבולין [מחוץ לבית המקדש].

אבל במקדש היו אומרים: "ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם, ברוך גואל ישראל", ולא היו ענין אחריו אמן.

וכל כך למה —

לפי שאין ענין אמן במקדש.

ומנין שאין ענין אמן במקדש?

שנאמר: "קומו ברכו את ה' אלהיכם מן העולם עד העולם ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה". על כל ברכה וברכה — תן לו תהלה.

תנו רבנן: (985) על הראשונות הוא אומר: "ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם, ברוך גואל ישראל", והן ענין אחריו: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

וחזן הכנסת אומר: תקעו כהנים תקעו.

וחזור ואומר: "מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה".

ועל השניה הוא אומר: "ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך זוכר הנשכחות", והן ענין אחריו: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

וחזן הכנסת אומר: הריעו בני אהרן, הריעו.

ואומר: "מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה", והם מריעין ותוקעין ומריעין (986).

וכן בכל ברכה וברכה. באחת אומר תקעו, ובאחת אומר הריעו (987), עד שיגמור את

פעם אחת תקיעה ופעם אחת תרועה, וכן לעולם. והרי"ף ורא"ש השמיטו את כל הענין. ומשמע דהיינו משום שהם סוברים כשיטת הרמב"ם, שבגבולין אין תוקעין על סדר הברכות. או שהם סוברים שאין תענית צבור בבבל לכל ענין. אמנם הטור העתיק כל הסדר. ותמה עליו השפת אמת, עיין שם. ועיין עוד במלאכת שלמה על המשנה.

987. הבית יוסף [בסימן תקע"ט] מביא בשם

985. הקרן אורה ורחשק שלמה כתבו, שהמילים "תנו רבנן" — טעות סופר הן. אלא הכל ברייתא אחת, וכך צריך לגרוס: על כל ברכה וברכה תן לו תהלה, על הראשונות וכו'.

986. נחלקו הפוסקים בענין זה. הרמב"ם כתב, שבאחת עושים סדר תקיעה תרועה תקיעה, ובאחת — תרועה תקיעה תרועה, וכפי שכתב רש"י.

אבל הרמב"ן והראב"ד פירשו שתוקעים

הברכות כולן.

וכך הנהיג רבי הלפתא בציפורי ורבי הנניה בן תרדיון בסוכני.

וכשבא דבר אצל חכמים, אמרו: לא היו נוהגין כן, לענות "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", אלא בשערי מזרח ובהר הבית.

שנינו במשנתנו: רבי יהודה אומר לא היה צריך לומר זכרונות כו'.

אמר רב אדא דמין יפו: מאי טעמא דרבי יהודה —

א-ז לפי שאין אומרים זכרונות ושופרות אלא בזמנים אלו:

א. בראש השנה, כפי שמצינו במסכת ראש השנה [טז א]: אמרו לפני בראש השנה מלכויות זכרונות ושופרות [ושם בגמרא מתבאר טעם הדבר].

ב. יום הכפורים שביובלות [בשנת היובל, שחלה אחת לחמישים שנה], כפי שמצינו במסכת ראש השנה [כו ב]: שוה היובל לראש השנה לתקיעה ולברכות.

ג. ובשעת מלחמה. כפי שמצינו במקרא

[במדבר י']: "וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצר אתכם, והרעתם בחצצרות ונזכרתם לפני ה' אלקיכם ונושעתם מאיביכם" (988).

שנינו במשנתנו: על הראשונה הוא אומר מי שענה את אברהם כו'.

תנא: יש מחליפין את סדר הדברים. ומשייכים את חתימת "שומע צעקה" לברכת "מי שענה את אליהו בהר הכרמל",

ואת חתימת "שומע תפלה" — משייכים לברכת "מי שענה את שמואל במצפה".

שואלת הגמרא: בשלמא גבי שמואל, אפשר לסיים אף ב"שומע תפלה", כי כתיב ביה לשון תפלה, כפי שנאמר: "קבצו את כל ישראל המצפתה ואתפלל בעדכם", וכתיב ביה גם לשון צעקה, כפי שנאמר: "ויחר לשמואל ויצעק אל ה' כל הלילה" (989).

אלא גבי אליהו, הרי רק לשון תפלה כתיב, שנאמר: "ענני ה' ענני", שהוא לשון תפילה ובקשה. ואילו לשון צעקה לא כתיב! ואם כן, היאך אפשר לסיים את ברכת "מי שענה את אליהו" בלשון צעקה?

ומתרצת הגמרא: "ענני ה' ענני" — לשון

ולכן כתב, שאין אומרים אותם אלא בראש השנה וביובל.

989. כתב רש"י, שאפשר לומר שצעקה זו היתה במצפה, כי אחרי פרשת "קבצו את כל ישראל המצפתה" נאמרה פרשת "נחמתי כי המלכתי את שאול", ושם נאמרה זעקה זו. ועיין במהרש"א מה שהקשה על דבריו.

הרב המגיד, שהיה אומר פעם אחת תקעו ופעם אחת הריעו, כדי לחלוק כבוד לתרועה כמו לתקיעה.

988. העיר רש"י, דאמנם מצינו במקרא שתוקעין בשעת מלחמה, אבל לא ידענא מנלן שאומרים ברכות ופסוקי מלכיות זכרונות ושופרות. ועיין ברש"י ששהעיר, שלא מצינו בשום מקום שאומרים גם מלכיות במלחמה.

צעקה היא (990).

ברוך הוא את הגשם, הכניע את ישראל לחזור בתשובה (994).

שנינו במשנתנו: שלש תעניות הראשונות אנשי משמר מתעניין ולא משלימין בו.

תנו רבנן: מפני מה אמרו שאנשי משמר מותרין לשתות יין רק בלילות, אבל לא בימים —

משום ששתויי יין אסורים בעבודה בבית המקדש. ואנו חוששין שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב שעובדים באותו יום, ויצטרכו לסיוע, ויבואו אנשי משמר ויסייעו להם. לכן, אף שאין אותו היום זמנם הקבוע של אנשי משמר, אסורין לשתות יין בימים. אבל בלילות מותרין, כיון שאז אין העבודה כבדה.

מפני מה אמרו שאנשי בית אב אינם מותרין לשתות יין, לא ביום ולא בלילה —

שנינו במשנתנו: על הששית הוא אומר מי שענה את יונה בו' על השביעית הוא אומר מי שענה את דוד בו'.

ותמהה הגמרא: מכדי יונה בתר דוד ושלמה הוה [הרי בסדר הדורות, יונה היה אחרי דוד ושלמה (991)], מאי טעמא מקדים ליה ברישא [למה מקדימין להזכיר את יונה בששית, ורק בשביעית מזכירין את דוד ושלמה]? (992)

ומבאר הגמרא: הטעם שמזכירין את דוד ושלמה רק בסוף הברכות הוא, משום דבעי למוחתם [שרוצים לחתום] ולסיים את כל הברכות בחתימת "ברוך מרחם על הארץ". ומזכיר באותה ברכה את דוד ושלמה, שהם התפללו על ארץ ישראל (993).

תנא, משום סומכוס אמרו, שאין מסיימין "ברוך מרחם על הארץ", אלא "ברוך משפיל הרמים". והיינו, שעל ידי שמנע הקדוש

בפירוש, לכן לא הקדימו את אליהו לשמואל. והמהרש"א כתב, שהקדים את אליהו, לרמוז שאליהו יבוא לפני משיח בן דוד. אמנם בירושלמי אכן מקשה אותה קושיה גם על אליהו, והתירוץ עולה על שניהם.

993. עוד כתב רש"י, דהיינו משום שהם תקנו את בית המקדש, שהוא עיקר הארץ. והיינו, כי דוד קנה את גורן ארונה היבוסי, ששם נבנה בית המקדש, ושלמה הוא זה שבנאו בפועל.

994. כך כתב רש"י. ותמה הריטב"א על פירושו, כי לפי זה החתימה אינה לטובה כשאר החתימות!

ופירש על פי הירושלמי, דהיינו שדוד ושלמה נתרוממו יותר מדאי, והושפלו לפני

990. היינו משום שכפל את המילה ואמר "ענני ה' ענני". וכך פירש רש"י על הפסוק "אלי אלי למה עזבתני": כפל המילה כדרך הקוראים והצועקים, כמו "ענני ה' ענני".

991. הוא היה בימי אמציהו [שמלך כמה דורות אחרי דוד ושלמה], כפי שמובא בסדר עולם. רש"י.

992. מקשים, הרי המעשה של אליהו היה בימי אחאב, שהיה אחרי דוד ושלמה, אם כן, למה הגמרא לא שואלת למה הקדים את אליהו לדוד ושלמה?

ותירץ התוספות יום טוב, דהיינו משום שמקובלנו שפנחס זה אליהו, ופנחס קדם לדוד ושלמה. ומכל מקום, היות ואין זה כתוב